

محله حکماوار (حکم آباد)

این محله از شمال به محلات عمو زین الدین - گاو میشان و دیزج و از جنوب به شام غازان و از شرق به محلات ویجویه و چوستدوزان ، و از غرب به قراملک منتهی می شود.

پژوهش و تحقیق : نادر ساعی ور
ارائه : زهرا صنم نو

Google map: <https://goo.gl/nqVwLg>

حکم آباد یکی از محلات شمالغربی تبریز است که در حوزه شهرداری منطقه 4 قرار گرفته است. این محله از شمال به محلات عمو زین الدین - گاو میشان و دیزج و از جنوب به شام غازان و از شرق به محلات ویجویه و چوستدوزان ، و از غرب به قراملک منتهی می شود. برای سابقه تاریخی حکم آباد هنوز اطلاعات دقیقی باستانشناسی در دست نیست اما در اینکه این محله روستایی در جوار تبریز به قدمت و پیشینه تبریز بوده است مورد توافق و نظر اهالی محله است. سرنوشت این محله با سبزی کاری و کشاورزی گره خورده است. باغات پهناور این محله که اکنون قسمت اعظم پارک بزرگ تبریز را تشکیل می دهد ، در طول سالیان توانسته نیاز مردم تبریز و شهرهای اطراف را تامین کند . هنوز هم بزرگترین مرکز ارائه سبزیجات در تبریز محله حکم آباد است. و سبزیکاری مهمترین شغل اهالی است. به کشاورزانی که تولید انبوه و زمین زراعی پهناور دارند "هامپا" گفته می شود.

نادر میرزا در کتاب "تاریخ و جغرافیای دارالسلطنه " می نویسد:
" این کوی بزرگ و نامدار به همه جای مشهور و هر گوشه آن نمونه ای از بهشت است و در بهاران مردم شهر را جای تفرج و جشن است. چون شکوفه بادام بشکفت چونان جای جهان را کمتر باشد. چون بدان کوی بروی پهنه ای بینی سبز و خرم که هر چه سبزه بر آن روییده با هرچه طراوت و گرد همه درخت بادام به یک نظم سر به فلک کشیده"

یکی از مناقشات پایان ناپذیر در مورد نام این محله است. چند احتمال برای نام این محل وجود دارد :
1- برخی معتقدند نام این محله حکم آباد که ترکیبی از "هو" به معنای خوب و پسندیده و "کومه" به معنای خانه باغهای داخل مزارع و "آوار" به عوان پسوند مکان بوده است. پس حکماوار به معنای محل خانه باغهای خوب و زیباست.
2- برخی دیگر معتقدند که حکم آباد در اصل از دو واژه "حکم" و "آوار" به وجود آمده است ، به معنی محل و جایگاه حکمرانی است.
3- به گفته برخی دیگر حکم آوار در اصل "هامی" به معنی از هر نوع و "کاوار" به معنی سبزی خوردنی بوده است و "هکماوار" به معنی محلی است که همه نوع سبزی در آن وجود دارد.

به سال 697 هجری قمری محمود غازان در مورد زمینها و آب قناتهای حکماوار وقفنامه ای نوشته و برای سلاطین فرستاده است. مهمتر از این سند وقفنامه مظفریه مسجد کبود است که در آن حکماوار جزو موقوفات تبریز ذکر گردیده است.

هکماوار به خاطر موقعیت استراتژیک و همجواری با نقاط حساس شهر تبریز در اغلب دوران با مشکلات امنیتی روبرو بوده است. گاهی برای حفظ منطقه مجبور به حصار کشی اطراف محله می شدند، اما بزرگترین حفاظ برای محله در دوران پراشوب مشروطه زده شده است که عبارت بود از دو دروازه : یکی برای ورودی شرقی و یکی در ورودی غربی محله .

دروازه شرقی را دروازه بزرگ حکماوار می نامیدند و با درهای بزرگ چوبی در محل بانک ملی شعبه بهار قرار داشت. درب غربی که دروازه کوشک نامیده می شد جنب مسجد سادات امروزی قرار داشت . اما حکماوار در حقیقت از مجموع چند محله کوچکتر بوجود آمده است که هر کدام ویژگیهای خاص خود را داراست.

محلات زیر مجموعه محله حکماوار

اره گر

از معروفترین محلات هکماوار محله اره گر است که اکنون خیابان کارگر تا شهرک امام درست از وسط محله می گذرد. نام اصلی این محله "قلعه بیگ" یا "قره بی" بود و دو کوره بزرگ آجرپزی تا یکی دو دهه پیش در این محله مشغول بکار بوده است.

قوش داشی (قوچ داشی)

در سمت شرقی اره گر یکی دیگر از محلات هکماوار بنام قوش داشی قرار گرفته است. که محدود به یک کوچه عریض است. به خاطر وجود این مجسمه سر دو قوچ سنگی بر ابتدای این کوچه اهالی معتقد بودند اگر بچه های بیمار خود را بر این مجسمه ها سوار کنند بیماری آنها درمان می شود .

محله کوشک

در منتهی الیه غربی هکماوار محله کوشک قرار دارد . کوشک در لغت به معنای قصر است.

محله قاضی یار

این محله درست چسبیده به دروازه بزرگ هکماوار قرار دارد و قاضی نشین بوده است. در حال حاضر بلوار آذربایجان آنرا به دو نیمه شرقی و غربی تقسیم کرده است.

ار محلات مرکزی هکماوار میتوان "محله تیکانچی (کوچه خارروشان)" با کوچه های پیچ در پیچ , "محله ملاعلی آخوند" و "محله باغلار باشی" اشاره کرد. این محلات اغلب اطراف میدان اصلی محله میدان سبزی فروشان قرار دارد.

"دیزج" و "لوکزه" در شمالغربی هکماوار یکی از مناطق مهاجرپذیر محله هکماوار بوده است برای همین شغلهایی به غیر از کشاورزی که نیازمند زمین زراعی بود در این منطقه رواج دارد .

"محله منتش" که البته بیرون از دروازه هکماوار و خالی از سکنه بوده است به خاطر جریان قنات و چشمه پرآبش برای اهالی حائز اهمیت بوده است.

در یکصد سال اخیر با رشد جمعیت , وسعت هکماوار هم ناگزیر گسترش یافت.

میادین محله هکماوار

اما نقاط مشترک این محلات میادین موجود در حکم آباد است .

میدان سبزی فروشان (سوزی میدانی)

اصلی ترین و قدیمیترین این میادین که از دیر باز همچون مرکز شهر عمل میکرد و اغلب تجمعات در این میدان صورت می گرفته "سوزی میدانی" یا همان "میدان سبزی فروشان" است . وجود بزرگترین مسجد محله در جنب این میدان باعث رونق بیشتر این میدان شده است. تا سال 1360 شمسی تجارت تمام محصولات کشاورزی هکماوار در همین میدان صورت می گرفت. چشمه میرزا علی که یکی از چشمه های قنات میرزا علی بود در گوشه ای از میدان بیرون زده بود و تمام شبانه روز آب آن جاری بود.

میدان غسالخانه (میدان مرده شورخانه)

اما به فاصله 20 متر از "سوزی میدانی" , "میدان مرده شورخانه" یا "میدان غسالخانه" قرار دارد . این میدان هم با گسترش خیابان خیابان شهید رنجبر وسعت خود را از دست داد . یکی از ویژگیهای این میدان وجود بزرگترین و قدیمیترین حمام هکماوار بنام "سید حامامی" در مجاورت آن است. با توجه به سبک معماری و ستونهای هشت ضلعی آن می توان قدمت آنرا تا اوایل دوره قاجار تخمین زد. از آنجا که یکی از قنات پر آب هکماوار از همین میدان عبور می کرد اهالی غسالخانه ای تاسیس کرده و مرده ها را در آنجا غسل داده و تا قبرستان هکماوار تشییع می کردند. سطح آب قنات در میدان غسالخانه بسیار بالاست , بصورتی که در عمق 4متری چشمه پر آبی از آن بیرون زده بود و تا سال 1368 شمسی مورد استفاده اهالی محل قرار می گرفت.

آرا میدانی (میدان حمام)

20 متر پایین تر از میدان غسالخانه میدان کوچکی وجود دارد که به علت وجود حمام قدیمی اکبر حمامی به آن میدان حمام می گویند. البته به خاطر موقعیت جغرافیایی اغلب به آن "آرامیدان" به معنی میدان وسط هم می گویند.

اکبر حمامی همچون اغلب حمامهای قدیمی تبریز دارای راه ورودی , دهلیز , سروینه , راهرو و نهایتا خود گرمخانه که قسمت اصلی حمام را تشکیل می دهد. این حمام هنوز بعنوان تنها حمام هکماوار دایر است. با ورود اولین وسیله نقلیه موتوری به هکماوار در سال 1320 شمسی که اهالی با هزینه خود آنرا خریده بودند اهالی را تا خیابان منجم می رساند , این میدان تبدیل به ایستگاه هکماوار شد.

میدان حاج حیدر

این میدان در مسیر شرق و بطرف دروازه بزرگ هکماوار قرار دارد. این میدان از سال 1345 شمسی که اولین ایستگاه اتوبوسرانی هکماوار در این میدان بنا گردید به ماشین میدانی تغییر نام یافت. اتوبوسرانی

تبریز در سال 1345 با هزینه 60میلیون ریال , با 105 دستگاه اتوبوس کار خود را شروع کردو خط 9 با طی مسیر از بازار و خیابان فردوسی , پهلوی و منجم نهایتا به آخرین ایستگاه خود در میدان حاج حیدر می رسید.
"میدان اره گر" و " میدان دیزج" دومیدان دیگر هکماوار بودند که از اهمیت کمتری برخوردارند.